

3. Dávky státní sociální podpory a pěstounské péče

Systém **státní sociální podpory** (upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů) zabezpečuje adresnou pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi ve stanovených sociálních situacích, na jejichž řešení rodina vlastními silami a prostředky nestačí. Jedná se o různé obtížné životní situace, jako je například nedostatečný příjem, péče o novorozené nebo malé dítě, neúplnost rodiny apod. Systém rovněž finančně přispívá rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy k úhradě nákladů na bydlení. Podle tohoto zákona se poskytují následující dávky:

Přídavek na dítě – Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem nepřesáhne 2,7násobek částky životního minima¹ rodiny v předchozím kalendářním roce. Za příjem se považuje i rodičovský příspěvek. Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte (základní výše přídavku pro dítě ve věku 0–6 let: 500 Kč, 6–15 let: 610 Kč, 15–26 let: 700 Kč měsíčně).

Příspěvek na bydlení – Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, pokud 30 % (v Praze 35 %) rozhodného příjmu v rodině nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady na bydlení stanovené zákonem. Přitom nárok na dávku nezávisí na tom, zda jde o byt nájemní, družstevní nebo v osobním vlastnictví, či o bydlení v rodinném domě. Splňuje-li podmínky nároku na příspěvek na bydlení více osob, náleží příspěvek na bydlení jen jednou.

Rodičovský příspěvek – Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 300 000 Kč², nebo 450 000 Kč, pokud jsou nejmladšími dětmi v rodině dvojčata nebo vícčata; nejdéle do čtyř let věku dítěte. Příjem rodiče není sledován. Podmínka osobní celodenní péče se považuje za splněnou i v případech, kdy rodič zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou v době, kdy je výdělečně činný nebo studuje.

Porodné – Nárok na porodné má pouze rodina, jejíž příjem v předchozím kalendářním čtvrtletí nepřesáhl 2,7násobek životního minima¹. Porodné je stanoveno pevnou částkou a činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě a 10 000 Kč na druhé živě narozené dítě.

Pohřebné – Nárok na pohřebné má osoba, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území České republiky. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou, a to ve výši 5 000 Kč. Příjem rodiny se netestuje.

Od roku 2008 došlo k podstatným změnám v konstrukci většiny dávek státní sociální podpory a pěstounské péče. Prostřednictvím další legislativní úpravy účinné od počátku roku 2011 došlo ke zkrácení termínu pro volbu varianty čerpání u rodičovského příspěvku, u sociálního příplatku byl omezen nárok na tuto dávku, a to pouze na rodiny s osobou se zdravotním postižením, z porodného se nově stala příjmově testovaná dávka. K dalším významným změnám v systému dávek státní sociální podpory došlo v rámci sociální reformy od roku 2012, kdy byl zrušen sociální příplatek a nově upraven nárok na rodičovský příspěvek. Rodiče nyní mohou nově pružně volit délku jeho pobírání i výši podle aktuální sociální situace rodiny. Od 1. ledna 2020 došlo ke zvýšení celkové částky rodičovského příspěvku.

Dávky státní sociální podpory v roce 2020

Výdaje na dávky státní sociální podpory se od roku 2011 až do roku 2019 pohybovaly okolo hodnoty 35 mld. Kč ročně. V roce 2020 bylo vydáno na dávky státní sociální podpory celkem 47,7 mld. Kč (nárůst o 13,8 mld. oproti roku 2019), což představovalo 2,6 % státního rozpočtu. Výdaje vzrostly skokově v souvislosti

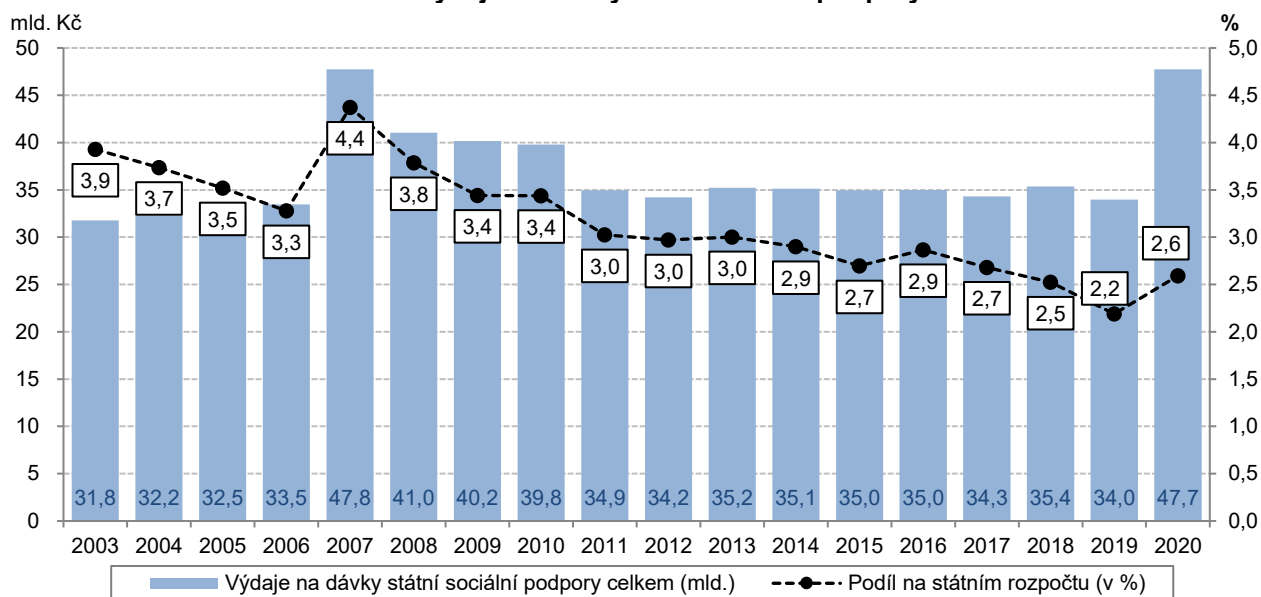
¹ Od 1. 4. 2020 došlo ke zvýšení částky životního minima.

² Do konce roku 2019 se jednalo o částku 220 000 Kč, respektive 330 000 Kč v případě vícčat.

se zvýšením celkové částky rodičovského příspěvku. Výdaje na rodičovský příspěvek tak tvořily 81 % celkových výdajů na dávky státní sociální podpory (v předchozím roce to bylo 72 %).

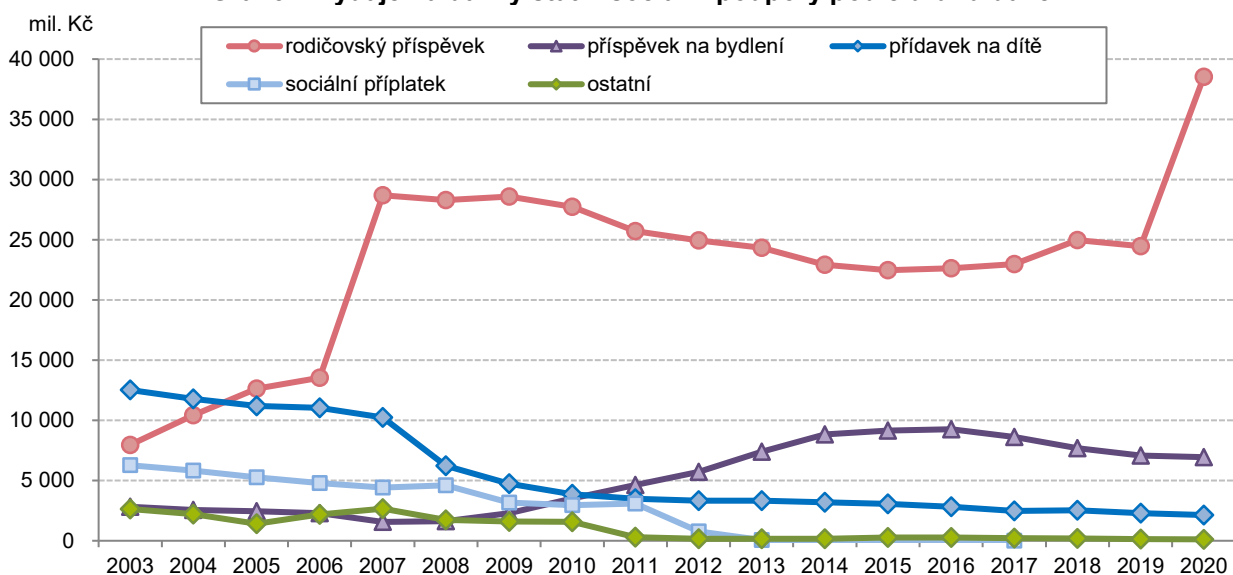
V roce 2020 bylo vyplaceno 8,4 mil. dávek státní sociální podpory, což je téměř o 87 tis. dávek více než v předchozím roce. Za tímto nárůstem se ale skrývá pokles počtu vyplacených přídavků na děti (o 162 tisíc) a příspěvků na bydlení (pokles o 119 tisíc), a naopak nárůst počtu vyplacených rodičovských příspěvků (o 371 tisíc). Ze všech vyplacených dávek státní sociální podpory představovaly rodičovské příspěvky 45 %, přídávky na děti 32 % a příspěvky na bydlení 22 %. Porodné bylo vyplaceno v 9,2 tisících a pohřebné ve 2,4 tisících případech. Vzhledem k tomu, že přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a rodičovský příspěvek jsou dávky opakující se (v každém měsíci, kdy je na dávku nárok), je vhodné použít průměrný měsíční počet vyplacených dávek pro lepší představu, kolika osob se daná dávka týká. V roce 2020 bylo v průměru 225 tisíc dětí, na které čerpali rodiče přídavek na dítě. Příspěvek na bydlení dostávalo 156 tisíc osob (za jednu domácnost může čerpat příspěvek pouze jedna osoba). Rodičovský příspěvek pobíralo v průměru 315 tisíc osob, z čehož bylo 309,7 tisíc žen a 5,7 tisíc mužů.

Graf 3.1 Výdaje na dávky státní sociální podpory

Zdroj dat: MPSV, MF, státní závěrečný účet

Graf 3.2 Výdaje na dávky státní sociální podpory podle druhů dávek

Zdroj dat: MPSV

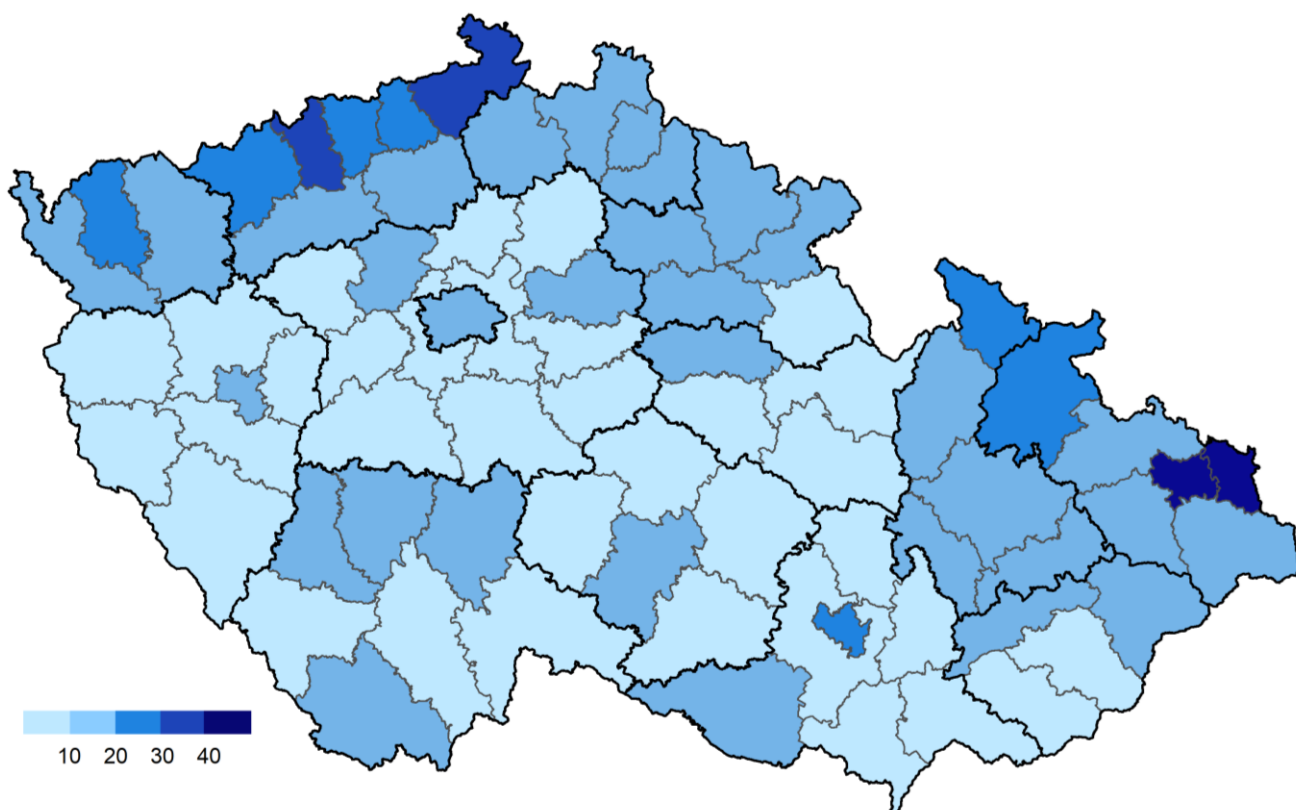

Nejvyšší částky na dávky státní sociální podpory v přepočtu na jednoho obyvatele byly vydány v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, kde dosáhly přes 4 700 Kč na jednoho obyvatele za rok. To bylo dáno zejména hodnotou výdajů na příspěvek na bydlení, který zde byl v přepočtu na počet obyvatel nejvyšší v celé České republice.

Nejvíce příjemců příspěvků na bydlení, v přepočtu na počet obyvatel daného okresu, bylo v prosinci roku 2020 v okrese Karviná a Ostrava-město. Počet příjemců příspěvků na bydlení zde přesahoval 40 osob na 1 000 obyvatel daného okresu. Nejvíce příjemců přídatku na děti (mezi 40 a 50 na 1 000 obyvatel daného okresu) bylo v okrese Most, Bruntál, Ostrava-město, Děčín, Karviná a Ústí nad Labem. Nejčtenější výskyt příjemců rodičovského příspěvku byl v zázemí velkých měst, tedy v okrese Praha-východ, Praha-západ a Brno-venkov.

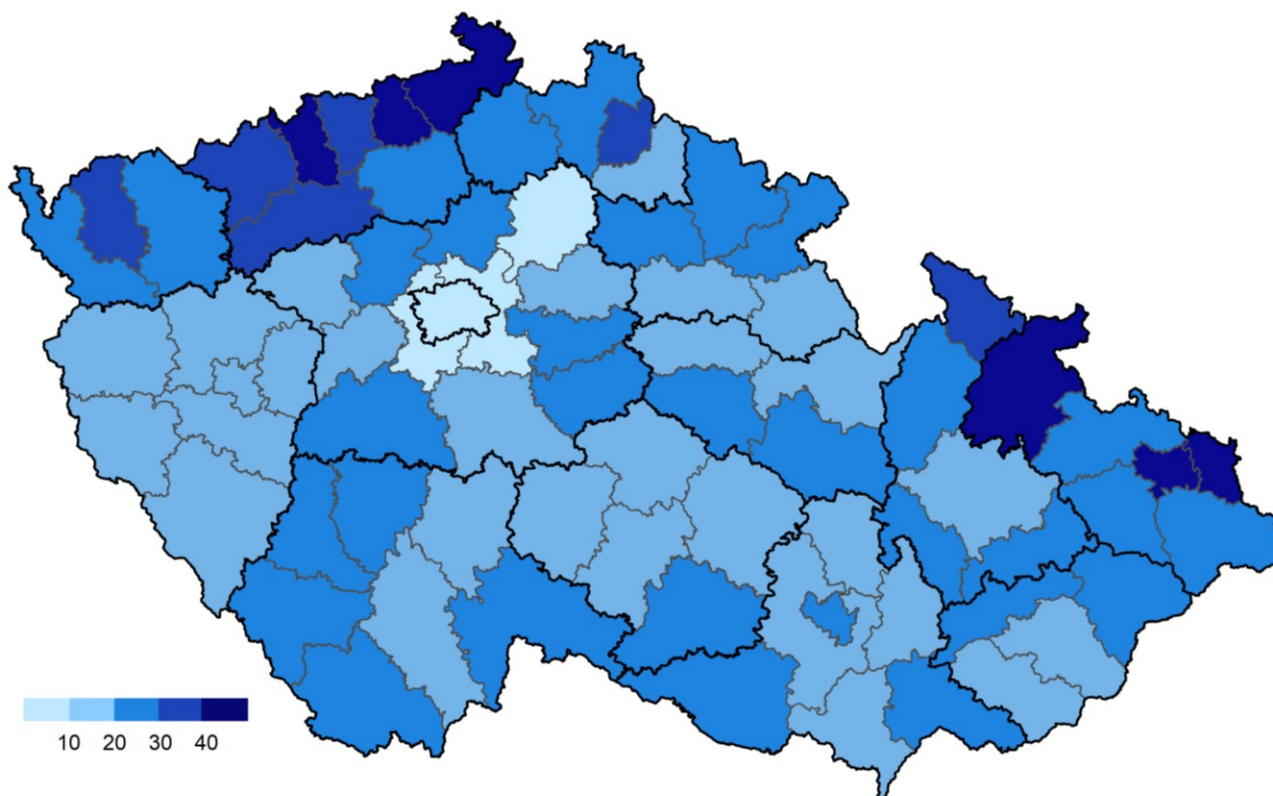
Víceméně stabilní, na úrovni 1,8 %, zůstává podíl mužů mezi příjemci rodičovského příspěvku. V rámci krajů je nejvyšší zastoupení mužů mezi příjemci rodičovského příspěvku v hlavním městě Praze (3,0 %), nejnižší naopak v kraji Moravskoslezském (1,2 %). Dva a půl krát častěji pobírají rodičovský příspěvek muži nad 35 let než muži mladší 35 let.

Obr. 3.1 Počet příjemců příspěvku na bydlení za prosinec 2020 na 1 000 obyvatel daného okresu

Zdroj dat: MPSV

Obr. 3.2 Počet příjemců přídatku na dítě za prosinec 2020 na 1 000 obyvatel daného okresu

Zdroj dat: MPSV

Dávky pěstounské péče

Dávky **pěstounské péče**, které spadaly do konce roku 2012 mezi dávky státní sociální podpory (upraveny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře), jsou od roku 2013 obsaženy v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Pěstounská péče je dítěti poskytována osobou v evidenci (osobou vedenou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu), nebo osobou pečující (zejména pěstoun, nikoli však na přechodnou dobu, nebo poručník). Od roku 2013 také došlo ke zvýšení částek odměny pěstouna a příspěvku na úhradu potřeb dítěte a byl zaveden příspěvek při ukončení pěstounské péče a rozšířen nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla. V současné době se poskytují tyto dávky pěstounské péče:

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte – Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče (do péče osoby pečující či osoby v evidenci). Nárok je zachován i po dosažení zletilosti dítěte, jde-li o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. Přídatek je vyplácen ve čtyřech výších podle věku nezaopatřeného dítěte. Je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, je výše příspěvku ve vazbě na věk a stupeň závislosti.

Odměna pěstouna – Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci. Osobou pečující nebo osobou v evidenci mohou být oba manželé nebo dva poručníci, odměna pěstouna však náleží pouze jednomu z nich. Výše odměny pěstouna je stanovena podle počtu dětí, o které je pečováno, podle toho, zda je dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, či zda se jedná o osobu vedenou v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Odměna pěstouna je považována za příjem ze závislé činnosti, podléhá tedy zdanění a pojistným odvodům.

Příspěvek při převzetí dítěte – Příspěvek při převzetí dítěte se vyplácí osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče, a je vyplácen jednorázově. Přídatek je vyplácen ve třech výších podle věku

dítěte. Příspěvek nenáleží osobě v evidenci při svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla – Na příspěvek má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila jeho nezbytnou celkovou opravu. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Příspěvek nenáleží osobě v evidenci při svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče – Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči (nehlédě na to, zda v péči osoby pečující, nebo osoby v evidenci), a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek je vyplácen jednorázově ve výši 25 000 Kč a každé osobě náleží jen jednou.

Výdaje na dávky pěstounské péče se výrazně zvýšily od roku 2013, kdy došlo ke změnám v právní úpravě těchto dávek. Výdaje na odměny pěstounům, které dříve představovaly necelou polovinu celkových výdajů na dávky pěstounské péče, v současné době tvoří 67 % celkových výdajů. Celkové výdaje na dávky pěstounské péče dosáhly v roce 2020 hodnoty téměř 4 miliard, po meziročním nárůstu o 1,4 %. Výdaje na odměny pěstounů vzrostly na 2,7 mld. Kč (meziročně o 39 mil. Kč). Výdaje na příspěvek na úhradu potřeb dítěte představovaly 1,3 mld. Kč. Příspěvek při převzetí dítěte a při ukončení pěstounské péče spolu s příspěvkem na zakoupení motorového vozidla tvořily 1,2 % celkových výdajů na dávky pěstounské péče, celkem 47 mil. Kč. Počet dětí v náhradní rodinné péči (zahrnuje pěstounskou péči, osobní péči poručníka, péči jiné fyzické osoby) dosahoval na konci roku 2020 celkem 20 480 dětí, výdaje na dávky pěstounské péče v přepočtu na jedno dítě v náhradní rodinné péči představovaly 194 tisíc Kč.

Tab. 3.1 Měsíční výše příspěvků pěstounské péče v roce 2020

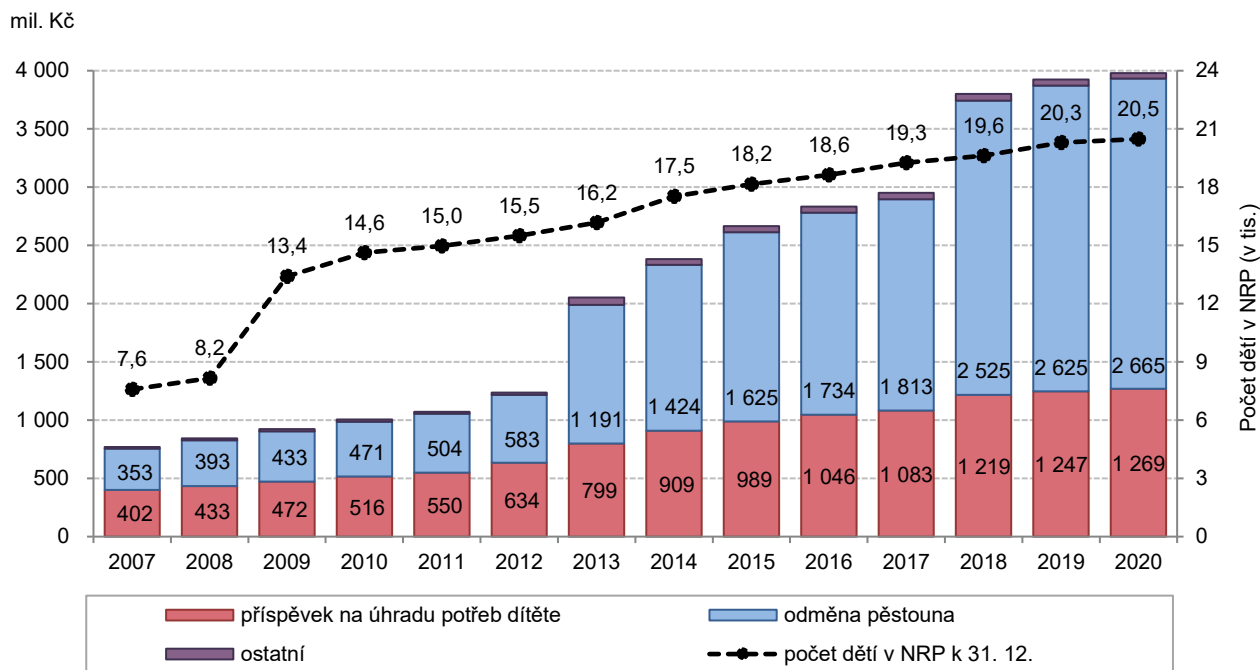
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*		Odměna pěstouna		
Věk dítěte	Do 6 let	4 950 Kč	Péče o 1 dítě	12 000 Kč
	6–12 let	6 105 Kč	Péče o 2 děti	18 000 Kč
	12–18 let	6 985 Kč	Péče alespoň o 3 děti	30 000 Kč
	18–26 let	7 260 Kč	Péče alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci (ve stupni II, III nebo IV)	
			Osoba v evidenci (i v případě, že nepečuje o žádné dítě)	20 000 Kč

* Je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, je výše příspěvku vyšší.

Zdroj: Úřad práce ČR

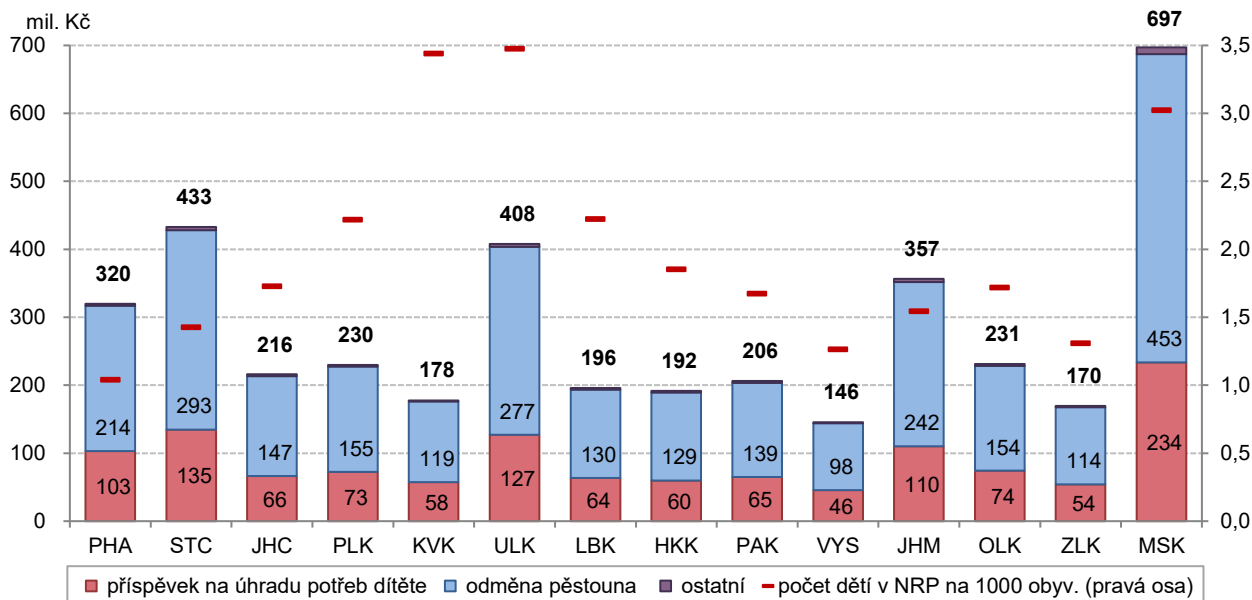
Výrazně nejvyšší výdaje na dávky pěstounské péče byly již tradičně v Moravskoslezském kraji. Sociální odbory v tomto kraji evidují 17,6 % ze všech dětí v náhradní rodinné péči v republice (absolutně 3,6 tisíce dětí), druhé nejvyšší zastoupení dětí v náhradní rodinné péči je v Ústeckém kraji, 13,9 % (2,8 tisíce dětí). Relativní zastoupení dětí v náhradní rodinné péči (počet dětí v náhradní rodinné péči na 1 000 obyvatel daného kraje) bylo v roce 2020 nejvyšší v Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském kraji.

Graf 3.3 Výdaje na dávky péstounské péče

Pozn.: NRP = náhradní rodinná péče, zahrnuje péstounskou péči, osobní péči poručníka a péči jiné fyzické osoby
Zdroj dat: MPSV

Graf 3.4 Výdaje na dávky péstounské péče podle krajů v roce 2020

Zdroj dat: MPSV

Další informace o dávkách státní sociální podpory a péstounské péče jsou dostupné na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) <https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora> a na internetových stránkách Úřadu práce ČR <https://www.uradprace.cz/davky-pestounske-pece>.

